

MILUTIN MORAČA
član Saveta federacije

UVIJEK JASNA NAREĐENJA

PRODOR PRVIH KRUPNIH JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE U SRBIJU (JESEN 1943 — PROLJEĆE 1944. GODINE)

U vrijeme kapitulacije fašističke Italije, septembra 1943, Peta krajiška udarna divizija, čiji sam bio komandant, nalazila se u borbenom rasporedu prema neprijateljskim garnizonima u Turbetu, Travniku i Vitezu, i komunikacijama Busovača — Sarajevo — Ivan-sedlo — Kojic. Trećeg oktobra je pozvao drug Tito u Vrhovni štab u Jajcu političkog komesara divizije i mene i saopštio nam svoju odluku o upućivanju naše divizije u Sandžak. Ta odluka bila je u duhu njegove koncepcije o postepenom ojačavanju naših snaga prema Srbiji radi podrške njenim partizanskim jedinicama i prodora krupnijih snaga Narodnooslobodilačke vojske na tlo Srbije. Ovaj zadatak 5. divizija trebalo je da izvršava u sadejstvu sa jedinicama 2. udarnog korpusa koji je dejstvovao na terenu Crne Gore, Sandžaka i istočne Hercegovine.

Govoreći detaljnije o zadatku divizije, drug Tito nas je upoznao sa izvanrednim uspjesima naših korpusa i divizija u brzom razoružanju krupnih snaga fašističke talijanske armije u dotadašnjoj talijanskoj okupacionoj zoni u Crnoj Gori, Sandžaku, Hercegovini, Dalmaciji i Sloveniji, i o snažnom poletu narodnooslobodilačkog pokreta u

tim krajevima. No, s obzirom na značaj naše jadranske obale i njenog zaleđa i povoljne uslove za sadejstvo naše vojske i savezničkih snaga u Italiji na tom području, drug Tito je predviđao brzu intervenciju njemačke Vrhovne komande radi zaposjedanja jadranske obale, pa je istakao potrebu da što više učvrstimo naše vojno-političke pozicije u bivšoj italijanskoj okupacionoj zoni. S tim u vezi rekao nam je da je prvi zadatak 5. divizije da zajedno sa jedinicama 2. udarnog korpusa razbijemo okupatorske, četničke i Nedićeve kvislinške snage u graničnim rejoni- ma Sandžaka i Srbije, da izvodimo ofanzivne akcije u pravcu Užica, Zlatibora i Nove Varoši radi stvaranja povoljnih uslova za buduću dublji prodor naših krupnijih snaga u Srbiju, da na oslobođenoj teritoriji politički radimo, da pomognemo osnivanje i rad narodnooslobodilačkih odbora i mobilizaciju novih boraca za naše jedinice. Ukratko, drug Tito nam je veoma jasno i detaljno govorio o našem zadatku u Sandžaku, i saopštio da će 5. divizija biti pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba.

Drug Tito je sa velikom pažnjom saslušao naš izvještaj o moralno-političkom stanju i borbenom raspoloženju jedinica. Veoma pohvalno je govorio o akcijama naše divizije u sarajevskom regionu i centralnoj Bosni, posebno o uspješnom napadu 1. krajiške brigade na aerodrom u Rajlovcu, o našoj veoma dobroj vezi sa partijskom organizacijom u Sarajevu, iz koga nam stalno pristižu borci u jedinice, i o uspješnoj borbi za oslobođenje Bugojna. Takođe nas je prijatno obradovao rekavši da će u sastav divizije uskoro stići 10. krajiška udarna brigada.

Dugo je trajao ovaj neposredan, topao i za nas nadasve koristan razgovor sa Vrhovnim komandantom. Tako je bilo i u ranijim susretima s drugom Titom. Nadahnut njegovim djelom i misli, od njega je čovjek odlazio, rekao bih, viši za glavu.

Sedmog oktobra uveče ponovo sam bio kod druga Tita. Obavijestio sam ga da je divizija spremna za pokret. Tada mi je rekao da sa nama polaze na put tri druga — jedan Bugarin i dva Grka. Stigli su iz Sovjetskog Saveza i pado- branima se spustili na našu slobodnu teritoriju. Rekao mi

je da oni uz pomoć naših jedinica treba da stignu u svoje zemlje i da ih na maršu moram čuvati kao oči u glavi, a nakon dolaska u Sandžak da ih uputim u štab 2. udarnog korpusa. Te večeri upoznao me je sa jednim od trojice ovih drugova. Bio je to Šteriju Atanasov, Bugarin. Drugu dvojicu upoznao sam sutradan u Bugojnu. Uvažavajući njihove mjere konspiracije, nisam im doznao prava imena. Iznio sam ovaj podatak kao jedan u mnoštvu primjera o naporima druga Tita da pomogne borbu protiv fašizma i u susjednim zemljama.

Na marš ka Sandžaku 5. divizija krenula je 9. oktobra. U trodnevnim borbama od 25. do 27. oktobra divizija je forsirala Lim i zauzela Rudo, Višegrad, Dobrun i Bijelo Brdo, a 27. oktobra u sadejstvu sa 2. proleterskom brigadom 2. proleterske divizije — Priboj.

Radi uspješnog sadejstva sa jedinicama 2. udarnog korpusa, Vrhovni štab je 5. diviziju stavio pod privremenu komandu ovoga štaba, ali je štab 5. divizije i dalje održavao radio-vezu sa Vrhovnim štabom, izvještavajući ga o rezultatima borbi i o reagovanju neprijatelja u tim borbama.

Početkom novembra 5. divizija izbila je u granične rejone Srbije, gdje se sukobila sa jedinicama 24. bugarske okupatorske divizije. Ona je držala jake garnizone u Kremni, Čajetini i Palisadu, a štab divizije bio je u Užicu. Borbe sa bugarskim okupatorskim trupama bile su jednako teške kao i borbe sa njemačkim jedinicama. Bugarski okupator uporno je i krvavo branio svaki bunker i svaki položaj, a iznenada i mučki napadao. U jednoj od tih borbi (13. novembra u Kremni) 1. krajiška brigada zarobila je 65 bugarskih vojnika, među kojima i dva oficira.

U razgovoru sa njima uporno su nas uvjeravali da su i oni protiv fašizma, te da ih pustimo u Bugarsku da se tamo bore. Rekli smo im da je to nerealno — Bugarska je daleko, protiv njemačkog i bugarskog fašizma mogu se boriti zajedno sa nama, a da ćemo ih prvom zgodom poslati u Bugarsku. Dugo smo se natezali dok su konačno pristali da ostanu kod nas. Međutim, početkom neprijateljske ofanzive »Kugelblic«, sem njih četvorice, svi su

ostali pobjegli Nijemcima. Ne smeta — bar su na djelu vidjeli Titovu vojsku.*

Za mjesec dana boravka na prostranoj teritoriji od Višegrada, Šargana, Semegnjeva, Nove Varoši, Priboja do Rudog održali smo brojne skupove sa narodom ovoga kraja, pomagali osnivanje NOO i rad političkih organizacija. Stalno je raslo raspoloženje naroda za našu borbu. Uz našu pomoć u kadrovima formiran je Limski partizanski odred, koji je narastao na oko 300 boraca, dok se u jedinice divizije javilo 150 boraca.

Predviđanja druga Tita da će Nijemci brzo reagovati zbog izgubljenih teritorija poslije kapitulacije Italije brzo su se obistinila. Znatno ojačane njemačke okupatorske snage izvršile su u jesen 1943. godine mnoštvo ofanzivnih operacija na našem jadranskom području. Odmah zatim, početkom decembra, Nijemci preduzimaju u Sandžaku i istočnoj Bosni dvije ofanzivne operacije pod nazivom »Kugelblic« i »Šnešturm«. Za Nijemce su u to vrijeme snage Narodnooslobodilačke vojske u istočnoj Bosni (3. udarni korpus i sremske jedinice), u Sandžaku i Crnoj Gori (2. udarni korpus i 5. udarna divizija), i prostrana oslobođena teritorija koju su kontrolisale, predstavljale opasnost ne samo za preostale pozicije na toj teritoriji, već i za njihove pozicije u Srbiji. Zbog toga su oni u toku decembra angažovali svoje brojne snage, bugarske jedinice i domaće kvislinge za izvođenje navedenih operacija, sa ciljem da razbiju snage NOV ili da ih bar potisnu iz graničnih regiona prema Srbiji.

Tako se 5. divizija našla u vrtlogu obiju ovih neprijateljskih ofanziva (tzv. šesta neprijateljska ofanziva). Vođeci manevarsku odbranu, ona se blagovremeno povukla preko Višegrada u istočnu Bosnu, gdje je sama i sa jedinicama 3. udarnog korpusa vodila teške odbrambene i ofanzivne borbe, da bi krajem decembra otpočela manevr na jug u širi rejon Foče.

Tokom cijele neprijateljske ofanzive održavali smo radio-vezu sa Vrhovnim štabom. Svojim direktivama drug

* »Slobodna Jugoslavija« u nekoliko emisija govorila je da je jedna četa Bugara prešla na našu stranu i da se zajedno sa nama bori protiv njemačkog okupatora. To su bili ovi »naši« Bugari.

Tito je naročito podvlačio da izbjegavamo teže frontalne borbe, da čuvamo ljude i cjelokupnu borbenu sposobnost divizije, da se u svakoj pogodnoj prilici oslanjamo na jedinice 2. i 3. korpusa. Njegove direktive i savjeti pomagali su nam da iznalazimo najbolja rješenja u borbama protiv brojno i tehnički nadmoćnijih i dobro snabdijevanih njemačkih brdskih i drugih neprijateljskih jedinica u uslovima zime i po planinskom zemljištu i da diviziji obezbijedimo pogodnu prostoriju za njena ofanzivna dejstva.

Preko naše radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«, u emisiji od 18. januara 1944, drug Tito se zahvalio borcima i starješinama 5. divizije na pokazanoj hrabrosti, umješnosti i izdržljivosti u toku neprijateljske ofanzive. Ova visoka ocjena i priznanje druga Tita našoj diviziji dali su nam još više poleta i ulivali novu snagu za nova borbena pregnuća.

Početkom 1944. Vrhovni štab počeo je neposredne pripreme za prodor krupnijih snaga NOV u Srbiju. U tom cilju predviđeno je bilo formiranje dviju udarnih grupa na terenu Sandžaka i istočne Bosne. Koncem januara 1944, odlukom Vrhovnog štaba u sastav udarne grupe za prodor iz Sandžaka u Srbiju ušle su 2. proleterska i 5. udarna divizija. Naredio nam je da pripremimo jedinice za predstojeće operacije koje će početi čim popusti zima i počne topljenje snijega i kada divizije budu snabdijevane ratnim materijalom iz savezničke pomoći.

Drug Tito je u februaru precizirao zadatak našoj udarnoj grupi: 2. i 5. divizija treba da izvrše prodor u Toplicu i Jablanicu — u to vrijeme najjače žarište narodnooslobodilačke borbe u Srbiji — sa ciljem da tamo ojačaju naše snage, da pomognu formiranje novih jedinica i proširivanje slobodne teritorije.

Za komandovanje udarnom grupom divizija drug Tito je odredio Štab 5. divizije.

U to vrijeme u Sandžaku su se nalazili komandant i politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Srbije. Razumljivo je što su oni s nestrpljenjem očekivali naš pokret u Srbiju. Oni su imali radio-vezu sa Vrhovnim štabom.

Bili smo uvjereni da ćemo postavljeni zadatak uspješno izvršiti. Imali smo dvije dobre divizije sa politički svjesnim, za borbu iskusnim i borbenim starješinskim i boračkim sastavom, koji je bio spreman da krene na ratni zadatak u bilo koji kraj naše zemlje. Raspolagali smo i dobrim naoružanjem, sem artiljerijom. Doduše, trebalo je da imamo više municije za pješadijsko naoružanje.

Nas je, međutim, zabrinjavalo samo jedno: kako preći rijeke Lim i Ibar, koje se na tom našem dugom borbenom putu do Toplice i Jablanice (približno jednakom rastojanju između Sarajeva i Beograda) nisu mogle zaobići. Znali smo da će neprijatelj na ovim rijekama organizovati solidnu odbranu svih vještačkih prelaza; takođe smo znali da u mjesecu martu i aprilu nema gazova na tokovima ovih rijeka kuda nam je bio pravac pokreta. A mi smo imali samo tri gumena čamca (zaplijenila ih je 1. krajiška brigada od Nijemaca u operaciji »Šnešturm«). Zbog toga smo molili Vrhovni štab da nam saveznici spuste kao prvo — gumene čamce, drugo — sanitetski materijal i treće — municiju 7.9 mm. U kasnijim depešama, da bismo saveznicima olakšali posao, tražili smo da nam doture samo gumene čamce. Međutim, sva nastojanja Vrhovnog štaba i druga Tita da nam saveznici pošalju traženi materijal ostala su bez rezultata. Iako je mjesto za spuštanje materijala bilo pogodno, a u toku dvomjesečnog čekanja bilo dosta vedrih i tihih noći, saveznici nam nisu poslali tražena sredstva.

Ovaj slučaj ne iznosim zbog toga što se u to vrijeme stav saveznika o prodoru naših jačih snaga u Srbiju očito nije podudarao sa našim planovima, nego zbog nastojanja druga Tita da našoj udarnoj grupi obezbijedi što povoljnije uslove šaljući je na izvanredno važan, a uz to težak zadatak.

U dvomjesečnom periodu, pored priprema za predstojeću operaciju, jedinice 2. i 5. divizije, raspoređene na teritoriji Sandžaka i jugoistočnog dijela istočne Bosne, izvodile su ofanzivna dejstva duž komunikacija, čistile teren od četničkih bandi, suzbijale ispade neprijatelja iz garnizona i privlačili nove borce za naše jedinice.

Shvatajući značaj poruka druga Tita da se što bolje pripremimo za prodor u Srbiju, navešću samo neke naše aktivnosti: blagovremeno smo uputili sve naše teške ranjenike u bolnice 2. udarnog korpusa; samo u 5. diviziji proveli smo kroz političke i vojne kurseve 150 mlađih starješina; preko divizijske štampe i brigadnih listova obavještavali smo borce o sve većim političkim i vojnim uspjesima i o situaciji na savezničkim frontovima; u jedinicama i u narodu održali smo brojne političke skupove i kulturne priredbe; u narodu se sve više osjećao rad narodnooslobodilačkih odbora i naše jedinice su im u svemu pomagale.

I da iznesem još jedan detalj iz obilja naših priprema. U radionici 5. divizije u Foči napravili smo dva drvena čamca, svaki nosivosti do 8 ljudi, i pronašli koturaču i čelično uže za lakši prelaz rijeke ovim čamcima. Nije bilo lako prenijeti elemente ovih čamacâ po brdsko-planinskom zemljištu od Foče do Ibra, na putu dugom 70 km, ali nam se taj trud uveliko isplatio.

Bili smo nestrpljivi da što prije krenemo za Srbiju. Nestrpljenja je, što je bilo i prirodno, najviše bilo kod članova Glavnog štaba Srbije. Drug Tito nas je smirivao upozoravajući na teškoće pokreta i borbi u uslovima zime i velikog snijega. Najzad, morali smo sačekati dolazak delegata Vrhovnog štaba i još nekoliko drugova koje Vrhovni štab upućuje za rad u Srbiji. U međuvremenu nadali smo se da će saveznici poslati traženi materijal, jer su stalno obećavali da će to učiniti čim se vrijeme proljepša. Drug Tito je ipak prihvatio prijedlog drugova iz Glavnog štaba Srbije da 2. proleterska divizija ranije krene preko Lima, a da 5. divizija sačeka dolazak delegata Vrhovnog štaba i ostalih drugova.

Tako je, početkom mjeseca marta, 2. divizija pošla da forsira Lim, ali u tome nije uspjela. Ona nije imala čamacâ pomoću kojih bi mogla da prebaci potrebne snage za zaštitu mjesta prelaza, a naponi jedinica da to učine pravljjenjem splavova na rijeci nisu dali očekivane rezultate. Mjesta prelazâ neprijatelj je brzo otkrivao i na njima koncentrisao snage.

U svemu tome bilo je pozitivno to što su jedinice 2. divizije na sebe privukle pažnju glavnih snaga neprijatelja na desnoj obali Lima, što je pomoglo 5. diviziji da izabere pogodno mjesto za forsiranje rijeke. Gumenim i drvenim čamcima prebačene su noću 14/15. marta njene jake prethodnice, koje su brzo razbile slabe četničke snage na desnoj obali, a 15. marta jake pokretne jedinice zauzele su širi rejon Rudog, čime su obezbijedile nesmetan prelaz rijeke 2. diviziji i težim dijelovima 5. divizije.

Treba reći da je 5. divizija iznenadila neprijatelja prije svega time što je raspolagala sopstvenim sredstvima za forsiranje Lima.

U toku borbi i prodora prema Priboju, Šarganu i Zlatiboru. 20. marta stigao nam je delegat Vrhovnog štaba Pavle Ilić Veljko sa još nekoliko drugova i članom sovjetske vojne misije pri Vrhovnom štabu. Prenijeli su nam pozdrave druga Tita i drugova iz Vrhovnog štaba. U našem daljem razgovoru drugovi iz Glavnog štaba Srbije insistirali su da se usvoji njihov prijedlog koji se sastojao u tome da za Toplicu krene 2. divizija, a da 5. divizija ostane na prostoru južno od Užica i Požege, između Ibra i Lima. Poslali smo njihov prijedlog Vrhovnom štabu i 21. marta dobili odgovor od druga Tita — obje divizije treba da idu do Ibra, pa ako se vide uslovi za brzu mobilizaciju boraca za naše jedinice da se 5. divizija privremeno zadrži na prostoru između Zlatibora, Arilja i Ibra. Odluka druga Tita bila je ispravna, jer je trebalo vidjeti kako će neprijatelj reagovati na naš dublji prodor u Srbiju, te kakvi će biti uslovi za mobilizaciju novih boraca. Angažovanjem obiju divizija na Ibru, mogli smo računati na uspješno forsiranje rijeke.

Istog dana drug Tito je pohvalio 5. diviziju za uspješan prelazak Lima. Sve nas je obradovala ova njegova pohvala i odmah smo je saopštili borcima.

Udarna grupa divizija lako je savladala prostor između Lima i Ibra. Ovdje su Nijemci protiv nas isturili brojne četničke formacije, bugarske okupatorske trupe i Nedićevce. Dok su se četnici pojavljivali na svim pravcima pokreta naših jedinica, Bugari i Nedićevci sačekivali su nas na položajima u zahvatu komunikacija i mostova

na postojećim vodenim tokovima. Veliki snijeg i česte mećave otežavali su naš marš ka Ibru.

Ibar nismo uspjeli da forsiramo (noću 30/31. mart), iako smo u borbi u dolini Ibra angažovali snage obiju divizija. Pokazalo se da su Nijemci dolinu Ibra između Ušća i Raške obezbijedili jakim snagama, a osobito odbranu postojeća dva mosta i sve prilaze tunelima na željezničkoj pruzi. Pokret naših jedinica od njihovih polaznih položaja ka Ibru intenzivno je ometala neprijateljska avijacija. I vrijeme je tada bilo naklonjeno neprijatelju (iz kasnijih obrada ove borbe, prema neprijateljskim dokumentima, dolinu Ibra branilo je tada oko 10.000 vojnika, ne računajući četnike).

O svemu smo obavijestili Vrhovni štab i drug Tito je naredio da se zadržimo na prostoriji Ivanjica — Arilje — Požega — Užice.

Ne odstupajući od osnovnog našeg zadatka da u povoljnijim uslovima forsiramo Ibar i da stignemo u Toplicu i Jablanicu, ostvarili smo širi raspored naših jedinica, sa zadatkom da napadaju odvojene neprijateljske snage i njegove snage u pokretu, da tuku kvislinške četničke i nedićevske jedinice i da pridobijaju narod za našu borbu.

Za nas je i dalje bilo aktuelno da nam saveznici pošalju traženi materijal — gumene čamce, sanitetski materijal i municiju za pješadijsko naoružanje. Vrhovni štab nam je javljao da su to saveznici čvrsto obećali i da samo čekaju povoljne meteorološke uslove. Član sovjetske vojne misije pri Vrhovnom štabu, koji se nalazio kod nas, takođe je tražio od šefa sovjetske misije da nam se pošalje traženi materijal.

I zaista, noću 16. aprila stigla su gotovo jednovremeno dva sovjetska i dva engleska aviona. U spuštenim vrećama i sanducima našli smo oko 100.000 puščanih metaka, veliki broj pušaka, 100 pari vojničke odjeće, veša i vojničkih cokula. Puške smo, naravno, odmah uništili, jer smo ih svakodnevno zapljenjivali od neprijatelja. Tako je i ovoga puta izostalo veće razumijevanje saveznika iako smo se i mi ovdje veoma dobro tukli protiv zajedničkog neprijatelja.

Interesantno je bilo reagovanje neprijatelja na prisustvo 2. i 5. divizije na ovome području. Naime, iako su Nijemci protiv ovih naših divizija angažovali svoje motorizovane jedinice i avijaciju, te veoma brojne bugarske, četničke i nedićevske snage, oni su za neposrednu odbranu doline Ibra stalno držali veoma jake snage. Ova opreznost dovoljno jasno ukazuje na njihov respekt prema našoj udarnoj grupi divizija i riješenost da nam onemoguće prelaz preko Ibra za Toplicu i Jablanicu.

Moram ovdje reći da je komandant njemačke okupatorske vojske u Srbiji general Felber mogao protiv naših dviju divizija da blagovremeno preduzima efikasne protivmjere, jer je njemačka kriptanalitičarska služba uspjela da dešifruje depeše Štaba 5. divizije još prije našeg pokreta iz Sandžaka za Srbiju. No, ovdje nije mjesto da obrađujem ovaj značajan elemenat iz našeg ratnog iskustva, pogotovo zbog toga što slučaj sa šiframa Štaba 5. divizije nije usamljen. Naravno, o dešifrovanju naših depeša od strane njemačke kriptanalitičarske službe doznali smo tek poslije rata, pregledom zaplijenjenih njemačkih ratnih dokumenata.

No, i pored ove značajne prednosti, a zatim i objektivne mogućnosti da protiv 2. i 5. divizije koncentriše i angažuje svoje veoma jake snage, neprijatelj ni u jednom momentu, za vrijeme dvomjesečnih borbi 2. i 5. divizije u Srbiji, nije uspio da ih ozbiljnije ugrozi. Ova činjenica potvrđuje visoke moralno-političke i vojničke kvalitete boračkog i starješinskog sastava 2. proleterske i 5. udarne divizije.

U drugoj polovini aprila Vrhovni štab donio je odluku o prebacivanju u Srbiju udarne grupe divizija (16. i 17. divizije) 3. korpusa, pa je drug Tito naredio našem štabu da sa obje divizije izvršimo prodor u zapadnu Srbiju, sjeverno od Užica, sa zadatkom da organizujemo prihvrat naših snaga iz istočne Bosne.

Naša udarna grupa krenula je na ovaj novi zadatak 20. aprila. Vodeći svakodnevne borbe koncem aprila izbila je na prostoriju Jelova gora — Kosjerić — pl. Povlen. Odmah zatim produžili smo prodor prema pl. Maljen

i na sjeverozapad ka pl. Medvedniku, tj. ka Drini radi prihvata Udarne grupe divizija 3. korpusa.

Na naš prodor na prostoriju između Užica i Valjeva neprijatelj je veoma oštro reagovao. Kao rijetko kad našli smo se u uzavrelom neprijateljskom osinjaku — teške borbe vođene su na pravcima pokreta svake naše jedinice. Ovdje su protiv nas ubačene u borbu jake njemačke motorizovane jedinice, Bugari, četnički »korpusi« Draže Mihailovića iz zapadne Srbije i Šumadije, nedićevci i jedinice Ruskog zaštitnog korpusa. I neprijateljska avijacija bila je vrlo aktivna.

S obzirom na ovakvu koncentraciju i aktivnost krupnih snaga neprijatelja protiv naših divizija došli smo, zajedno sa štabom 2. divizije, do zaključka da je neprijatelj spriječio forsiranje Drine od strane udarne grupe 3. korpusa i da u takvoj situaciji nema razloga da se ovdje dalje zadržavamo, vodeći pri tom teške iscrpljujuće borbe. Složili smo se da obje divizije prebacimo na Zlatibor, a kasnije da se oslonimo na 2. udarni korpus, kome bismo predali naše već brojne teške ranjenike.

Ovu našu odluku saopštili smo 5. maja Vrhovnom štabu, a u toku noći 5/6. maja otpočeli povlačenje jedinica u namjeravanom pravcu, vodeći danonoćne borbe protiv neprijatelja.

Poslije ove naše odluke drugovi iz Glavnog štaba Srbije insistirali su na tome da sa njima krenu u Šumadiju 2. proleterska i 3. srpska udarna brigada 2. proleterske divizije, što je štab 2. divizije energično odbio. Značilo bi to, u stvari, rasformiranje naše vrsne divizije i, istovremeno, slanje u veliku neizvjesnost dviju njenih brigada.

Drug Tito se složio sa našom odlukom, pa smo 12. maja primili naređenje da se obje divizije moraju odmoriti i da se moramo osloniti na 2. udarni korpus.

Toga dana obje naše divizije nalazile su se na široj prostoriji Zlatibora.

U daljem pokretu na jug vodili smo oštre borbe sa njemačkim motorizovanim jedinicama, a na komunikaciji Sjenica — Prijepolje i sa albanskim kvislinzima i četnicima Pavla Đurišića. Neprijateljska avijacija stalno je bila aktivna.

Udarna grupa divizija 21. maja uspješno je završila svoj odstupni manevar i kod Brodareva stigla na slobodnu teritoriju 2. udarnog korpusa.

U ovom kratkom osvrtu na dejstva 5. divizije i udarne grupe 2. i 5. divizije pokušao sam da ukažem na vanrednu pomoć koju nam je stalno pružao Vrhovni štab i posebno drug Tito.

Kristalno jasna naređenja druga Tita, njegove poruke i savjeti pomagali su našim štabovima, a posebno meni, da što uspješnije izvršavamo postavljene zadatke.

Drug Tito je brižljivo pratio naše borbe, izvanredno brzo ocjenjivao situaciju u kojoj se nalazimo i blagovremeno nam upućivao naređenja i savjete kako dalje da postupamo. Nije prebacio neuspjeh forsiranja Ibra, jer je tačno ocijenio da su objektivne teškoće bile iznad naših mogućnosti.

Stalno nas je nadahnjivalo očinsko staranje druga Tita za život i potrebe boraca i jedinica i njegovo nastojanje da nam u izvršavanju naših zadataka u svemu pomogne. Takav odnos Vrhovnog komandanta prema svojim borcima inspirisao nas je da izdržimo i najteža ratna iskušenja.

Učili smo od druga Tita kako treba tući neprijatelja u uslovima našeg rata i revolucije i kako se istrajno i temeljito osposobljavati za stvaranje i učvršćenje bratstva i jedinstva naših naroda i za pobjedu naše revolucije. Otuda je i Titovo djelo postalo svojina svih njegovih boraca.